

föreningen) i Tyskland icke heller har kunnat fritagas. Bach-Verein har ett av sina huvudsäten i Leipzig, där Bachs kantater alltjämt söndagligen uppföras i Thomas- och Nikolai-kyrkorna.

En brokig tavla företer den kyrkomusikaliska utvecklingen från senare hälften av 1700-talet och in i vår tid. Någon annan definition på kyrkomusik än musik med andliga ord eller kanske bara: musik i kyrkan har i vida kretsar knappast funnits till. Och den renässans, som omsider kommit, går delvis efter nog så oklara, mångskiftande, ofta ytliga linier. Man har allt för ofta »tappat den historiska tråden». Med glädje kan emellertid konstateras, att den just inom vår svenska kyrka är på väg att hittas igen eller av många redan blivit hittad. Kanske gäller det ej minst om den rent liturgiska sången, att man både här och var vaknat till insikt om dess uppgift och skönhet.

Beträffande denna sångart, den i egentlig mening liturgiska sången, den gregorianska accentus- och centussången, vi kunna ju nu kalla den altarsången, med dess korrelat i församlingens och körens växelsång, så rådde ju under medeltiden vad man med rätta har kallat »liturgisk överlastning». Nu råder däremot på det hela liturgisk fattigdom. Och den fattigdomen kan

i alla händelser ej åberopa sig på Luther. Där behöver det nog åter få bli: »musik och gudstjänst»; icke överlastning — det kan ju åter bli en fara — men rikare former såsom uttryck för och hjälpmedel till rikare liv, så att »das Moment der Anbetung» — detta som ansetts vara den katolska kyrkans privilegium att äga och handhava — åter må få ett verkligt rum i evangelisk gudstjänst och i *evangelisk tankegång*. Rent liturgiska, då gärna helt korta gudstjänster utan all predikan torde då också försvara sin plats; man kan ju också ha en kort predikan med, några ord till uppbyggelse, om man vill.

Omnämnas må i detta sammanhang det av pastorerna A. Adell och K. Peters nyligen utgivna häftet: *Evangelisk Tidegård* (ur den svenska kyrkans sångskatt), innehållande — jämte anvisningar — ordning och musik till laudes (matutin), vesper och completorium.

Men det är ej nog med den historiska tråden. Också Anden har varit »tappad», förlorad. Det är den vi framför allt behöva. Det är Anden som gör levande. Och Anden är sanningen. Den binder oss i sanningen. Men på denna grundval ger den också frihet. Det gäller då även här: »där Herrens Ande är, där är frihet».

D. Rudin.

Kyrkomusikfesten i Stockholm.

13—15 november 1926.

Stockholms kyrkomusikerförenings kvartsekeljubileum firades under ovannämnda dagar med en musikfest, betydelsefull ej blott som minnesfest för huvudstadens livaktiga kyrkomusikerförening utan

även som ett minnesmärke för kyrkomusikens utövning inom vårt land i dess helhet. Med anknytning till de strävanden, som söka riktiga uppmärksamheten mot en värdigare kyrkomusik, var Joh. Seb. Bach det

namn, som genomgående dominerade vid denna musikfest.

Bachmusiken har på senaste tiden glädjande nog börjat ljuda även i våra svenska kyrkor, därom vittna de på flera platser anordnade »Bachfesterna» och kyrkokonserterna med Bachprogram. På grund av begränsade resurser har givetvis det hela rört sig inom en jämförelsevis blygsam ram, mestadels den Bachska kantaten. Utan att försumma kantaten hade Stockholms kyrkomusikerförening som huvudnummer på de tvenne festkonserterna satt upp »Magnificat» och H-mollsmässan, dessa båda inom var sitt område yppersta bland förefintliga tonsättningar. Därmed var även ramen vidgad för en mera allsidig uppfattning av den överväldigande skaparkraften hos Bach.

På samma gång gav denna musikfest ett samlat uttryck för den höga ståndpunkt, vilken vår kyrkomusikaliska utövning f. n. intager. Med högt spända förväntningar hade man också rätt att komma till dessa konserter, när ledningen var lagd i händerna på två av förgrundsfigurerna inom Stockholms musikliv, Musikföreningens mångårige dirigent, Viktor Wiklund, och Musikaliska sällskapets energiske ledare, David Ählén. Kommer därtill, att till deras förfogande stod en väl den bästa blandade kör, som någonsin sjungit i Stockholm, sammansatt av medlemmar ur ovan nämnda föreningars båda körer och huvudstadens kyrkokörer, varjämte vokalsolisterna hade att uppvisa följande namn: Brita Herzberg (sopran), Marianne Mörner (sopran), Lisa Thirén (alt), Einar Ralf (tenor), John Johansson (bas).

Första festkonserten i det nya konserthuset inleddes med orgelmusik, med rätta, då orgeln står i mittpunkten av Bachs skapande.

Det var fantasi och fuga i g-moll (spelad av Otto Olsson), som utgjorde den ståtliga upptakten till den första konserten.

Med *Magnificat* stod man med ens inför den Bachska musikens härlighet, sådan den här möter en i en jublande femstämmig kör och en festligt med oboer, flöjter och trumpeter instrumenterad orkester. Denna musik till Jungfru Marias lovsång rymmer de mest kontrastrika skiftningar och stämningar alltifrån den strålände inledningen, då körens stämmor tillropa varandra sitt »magnificat» till den avslutande fugan »Sicut locutus est» med den efterföljande lovprisningen »Gloria Patri» etc. I körsatsen »Omnes generationes» återgives på ett målande sätt framtågandet av nya slakten och i »Fecit potentiam» Herrens väldiga gärningar.

Musiken är skriven för gudstjänstbruk, därav den knappa, koncentrerade formen, som dock rymmer de mest glänsande prov på Bachs utomordentligt verkningsfulla stämföring. Solopartierna äro ej mindre intressanta, då man också här finner de mest skilda stämningar återgivna, än nästan krigiska såsom i tenorarian »Deposuit potentes», än underbart lyriska såsom i den följande berömda altarian »Esurientes».

Slutnumret utgjordes av den krävande men tillika av kraft och segerkänsla uppfyllda kantaten »Nun ist das Heil» för åttastämmig kör, orkester och orgel.

Konserten dirigerades av David Ählén, förtjänt av det odelade beröm, som från alla håll kom honom till del. Man fick intrycket av att han, som kanske ingen annan, förmår rycka sina sångare med sig, meddela dem sina intentioner och avvinna dem allt vad man rimligen kan begära. Man har sällan hört

Bach sjungas med sådan glädje som i »Magnificat» eller med sådan klarhet som i den konstrikt byggda och glansfulla kantatfugan. Det storslagna utförandet vittnar ej blott om ett energiskt och intresserat arbete utan även om kärlek till uppgiften, parad med djupgående förståelse för Bachs musikaliska konst.

Högtidlig matutingudstjänst var påföljande söndag anordnad i Storkyrkan, Gustaf-Vasa och Katarina kyrkor efter ritual, sammanställd av O. Olsson med ledning av 1925 års Vesperale. Matutinen inleddes med körsång: Davids 100 psalm (Höjen jubel till Herren alla länder) av O. Olsson, en à capella sång av imponerande mått, som alltid fint genomtänkt och utarbetad. Matutinen, från början till slut formande sig till en jublande lovsång, förtjänade återgivas i sin helhet. Här följa endast de olika momenten: Körsång — Församlingssång — Fader Vår — Inledningsantifoni med Gloria Patri — Venite med Gloria Patri — Skriftläsning — Te Deum — Bön Benedicamus — Pax — Församlingssång.

Högtidsmässan i Engelbrektskyrkan gav ett slående bevis på att Bachs musik är gudstjänstmusik och som sådan hör hemma i kyrkan. Mässan blev allt ifrån den inledande kören »Ditt namn, Jehova, vill jag lova» till det avslutande postludiet i Ess-dur (likaledes av Bach) en uppbyggelse ej blott för den i Bachmusiken mera musikaliskt bevandrade utan säkerligen i lika hög grad för den stora menigheten. Det var gudstjänst från början till slut, och när efter tron orkestern intonerade kantaten »Herren Gud är sol och sköld», var det väl ingen, som uppfattade denna musik som en isolerad företeelse utan fastmer i närmaste sammanhang med gudstjänsten. Detta in-

tryck stegrades än mer genom den i kantaten inlagda koralen »Nu tackar Gud allt folk», sjungen av församling och kör.

Efter en högstämnd predikan av pastor primarius, teol. dr. N. Widner fortsatte mässan med kantatens andra del, allt framfört på det ypperligaste sätt av de förträffliga solisterna och den utomordentliga kyrkokören, som dessutom i Joh. Lindegrens underbara Kyrie gav prov på en sångkultur, som torde ställa denna kyrkokör i en klass för sig.

Högtidlig vespergudstjänst var samma afton anordnad i åtta av Stockholms kyrkor efter ritual, sammanställd av J. Morén och närmast följande den ordning vi känna från Vesperalet. Vespern upptog tvenne körsånger: »Ditt namn, Jehova, vill jag lova» av J. S. Bach och »Loven Gud i hans helgedom» av J. Morén.

Motettafton i Oscarskyrkan, anordnad av Oscar Sandberg och Patrik Wretblad under medverkan av kyrkans motettkör, en barnkör och en stråkorkester, hörde till de musikaliska tilldragelser, som söndagen ännu hade att bjuda på. Kören kunde ej sjunga under sin ordinarie dirigents, Oscar Sandberg, ledning, då han på grund av sjukdom var förhindrad närvara. Församlingen bragte honom sitt tysta tack genom att samfällt resa sig upp. Föga anade väl någon, att denna 63:e motettafton var den sista i raden av lysande musikaftnar under hans ledning. Knappt en månad senare kom meddelandet om hans alltför tidiga bortgång. Här är ej plats att orda om hans stora insats som kyrkomusiker, en insats, som ej varit begränsad till den församling, han troget tjänat, utan sträckt sig långt utanför dess gränser.

Körens prestationer förtjänat allt beröm. Helt betagande var således

den första avdelningen 1500-tals-sånger av Walther, Handl, Prätorius m. fl., medan den andra avdelningen 1800-talssånger av Mendelssohn, Becker, Gulbius, G. Schumann m. fl. ej verkade på samma sätt omedelbart fängslande. Den avslutande koralcantaten av M. Reger, O, wie selig seid ihr doch, ihr Frommen, för blandad kör, barnkör och stråkar med orgel röjde ej den uppfinning, man eljest är van att påträffa hos denne Bachs arvtagare i modern tid. Det var först i de avslutande stroforna, som man fängslades av en genom de båda körernas samverkan skickligt åstadkommen stegring.

Patrik Wretblad utförde på ett förtjänstfullt sätt tre orgelstycken efter den förnäma linje, som kännetecknas av de tre namnen Buxtehude — Bach — Reger.

Orgelkonsert i Högalidskyrkan. Med denna konsert på måndagens middag gav kyrkans organist, Waldemar Åhlén, en ren orgelkonsert, som blev en högtidsstund för alla intresserade. Det förefaller av föreliggande recensioner, som om huvudstadens musikanmälare först nu kommit underfund med att orgelmusiken är värd deras uppmärksamhet. Överallt gives ett oförbehållsamt erkännande åt hans perfekta teknik, klarheten i hans spel och hans fullfjädrade mästerskap.

Programmet inleddes med Preludium och fuga, G-dur, av J. S. Bach, varpå följde trenne koralimprovisationer av Karg-Elert, vari organisten liksom i de efterföljande styckena av Bossi hade tillfälle briljera med sin förmåga att ernå träffande registrering. Det var dock först med den avslutande sonaten i c-moll av Reubke till text ur 94:e psalmen, som han visade sin överlägsenhet som väl den kunnigaste av huvudstadens organister.

Andra festkonserten med Bachs h-mollmässa bildade den storslagna avslutningen på denna kyrkomusikerfest. Med samma förnämliga kör och solistensemble som på lördagen var det nu Viktor Wiklund, som förlånade det sublima verket ett värdigt utförande. Att ingå i detalj skulle föra alltför långt, vare det nog sagt, att kören i många av de oerhört krävande satserna utvecklade en sällspord stämprakt (Sanctus) och en jublande sångarglädje (Gloria). I de mera dystert färgade satserna (»Et incarnatus» och »Crucifixus») fann man också vackra uttryck för det patetiska tonspråket, medan man kan nämna den ytterst svårjungna körsatsen »Et resurrexit» såsom exempel på glansfull körsång, när den klingar som bäst.

En mera kritisk granskare skulle måhända i jämförelse med motsvarande prestationer i Bachs hemland (eller kanske ännu bättre i grannlandet Österrike) kunna påvisa många ojämnheter i dessa tolkningar av den store mästarens verk, men inför all den entusiasm och offervillighet, som måste ligga bakom såväl körens som dirigenternas prestationer, förstummas all småsint kritik. Helhetsintrycket av denna musikfest har till fullo visat, att vi i vårt land äga krafter, som icke blott intressera sig för den heliga tonkonstens rikaste skatter utan även äro mäktiga att uppenbara oss deras härlighet.

Som en sammanfattning av festens betydelse kan lämpligen anföras det tal, som ärkebiskopen höll i samband med första festkonserten.

Vi alla, började han, som ha ett öra för tonernas språk, äro Stockholms kyrkomusikerförening stor tack skyldiga för att den firar sitt kvartsekeljubileum med spel och sång och gudskyran, värdiga den heliga musiken och den kristna församlingens gudsumgänge. Föreningens ar-

betande krafter ha med en idealitet, som väl anstår kyrkomusikens höga bestämmelse, icke aktat någon uppgift för hög. På måndag avslutas festen med ingenting mindre än den Höga mässan i h-moll, där trosbekännelsen i den nicenska formen i första artikeln mäktigt skildrar Skaparen och sedan i en konstfullt fortskridande duett i g-dur andra artikeln början, Sörens eviga härkomst av Fadren, »ljus av ljus». Därefter följer h-moll-mässans största hemlighet, som redan när tanken går till dessa toner, försätter själen i andaktsfull bävan inför livets tragik och frälsningens mysterium. Det är ännu icke fråga om »korsfäst för oss under Pontius Pilatus», utan dessförinnan står i Nicenum: »Han har tagit mandom genom den Helige Ande och Jungfru Maria och blivit människa». Det är julen, som skall skildras, idyllen, barnet i krubban. Men ack, här är det mässan gör skäl för namnet h-moll. Ovanpå basarnas tunga, dova h-moll-stötar i tretakt, vilka sedan vandra nedåt mot djupare djup och till sist halvt motvilligt inlåta sig på överstämmornas uttrycksfulla sorgmelodi, sjunga fiolerna en tonföljd, som kunde vara snyftningar och droppande tårar, och alten börjar det tema i moll, som går igenom mörk och ben och som förlägger begynnelsen av Kristi lidande till hans jordelivs början. Samma tanke har en okänd konstnär skildrat på den skönaste av Uppsala domkyrkas medeltida mäss-skrudar, i det att han eller hon sytt in jul-idyllen mitt på korset. Och dock är denna Bachs uppfattning av människödet ingalunda en dov pessimism, utan bakgrunden till lidandets försoningskraft. Ty sedan låter oss den underbara kören Crucifixus ana frälsningens mysterium. Efter döden på korset giver slutet av denna kör i stilla g-dursackord den korsfäste ro i graven — tills trumpeterna smattrar och det nya livet och den korsfästes konungamakt bryter fram.

Jag har, fortsatte ärkebiskopen, anfört dessa musikaliska lekmanafunderingar för att antyda, huru som Bach och i olika grader andra före och efter honom i musiken varit teologer och tänkare, utan att därigenom tonskapelserna fått en abstrakt eller konstlad karaktär. Tvärtom, ingen

musik kan vara mer full av klang och friskhet och musikalisk följdriktighet än den snilleskapelse jag nyss antyt; vare sig det gäller den allmänna religiösa förnimmelsen av andakt och bävan inför det heliga och övermänskliga, eller det gäller den specifikt kristna och evangeliska aningen om och erfarenheten av frälsningens hemlighet, så kan musiken säga mer än ord. När jag för första gången hade fått höra Matteuspassionen, slog det mig, att vi i Bachs passionsmusik och andra tonskapelser äga vad som skulle kunna kallas ett femte evangelium jämte de fyra i Nya testamentet. Jag menar en djup och riktig tolkning av evangeliets väsen, men tack vare tonernas uttrycksfullhet rikare antydd för erfarenheten och aningen än vad ord kunna förmå, således härutiinnan jämförlig i sin mån med handlingen, som, när man skådar den eller gör den eller upplever den, säger mer än ord strängt taget förmå direkt utsäga. Förutsättningen för att genklang skall finnas i människohjärtat är föga avundsvärd. Här råder ett frimureri mellan dem som veta vad lidandet är och som också känna något av förklaringen.

Bach har själv nedskrivit några ord om generalbasen som musikens fullkomligaste fundament. Tal. hänvisade till det utförliga program, som utgivits till festen och festkonserterna. Generalbasens syfte och ändamål är, säger Bach, icke något annat än Guds ära och sinnets vederkvickelse. »Där detta icke tages i akt, där finnes heller icke någon egentlig musik, utan ett djävulskt pladder och skrammel.»

Varje gång, slutade tal., jag utomlands deltagit i gudstjänster och då också fullt ut uppskattat deras egendomliga dygd hos skilda folk och konfessioner, längtar jag hem efter koralerna i en svensk kyrka.

Jämte församlingssången har kören en uppgift, och ingenting kan vara mera löfresrikt än det arbete, som de olika stiftens kyrkokörförbund börjat åstadkomma. Jag betygar Stockholms kyrkomusikerförening min och mångas tacksägelse för den väckelse, den uppmuntran och den lärdom föreningen ger genom sin stora fest.

H. Weman.